

The Greek Review of Social Research

Vol 111 (2003)

111-112 Β'-Γ'

Τάσεις ανισοκατανομής πλούτου στην Ελλάδα: Οι κατά κεφαλήν τραπεζικές καταθέσεις

Γεώργιος Α. Θάνος

doi: [10.12681/grsr.9231](https://doi.org/10.12681/grsr.9231)

Copyright © 2003, Γεώργιος Α. Θάνος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Θάνος Γ. Α. (2003). Τάσεις ανισοκατανομής πλούτου στην Ελλάδα: Οι κατά κεφαλήν τραπεζικές καταθέσεις. *The Greek Review of Social Research*, 111, 359–379. <https://doi.org/10.12681/grsr.9231>

Γεώργιος Α. Θάνος*

ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΟΙ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός του άρθρου είναι η διερεύνηση της τάσης κατανομής του πλούτου βάσει των κατά κεφαλήν συνολικών τραπεζικών καταθέσεων ανά νομό της χώρας. Καταρχάς, επιχειρείται ανάλυση του προβλήματος καθώς και πρόβλεψη για την εξέλιξη της τάσης και ακολουθεί συνοπτική και κριτική παρουσίαση των λόγων που οδήγησαν στη γένεση περιφερειακών ανισοτήτων. Η μελέτη καταλήγει με προτάσεις πολιτικής για τη διορθωτική παρέμβαση, με στόχο την άμβλυνση μακροχρόνια του φαινομένου, η ύπαρξη του οποίου δημιουργεί οικονομική αποσύνθεση και αναστέλλει την προοπτική της ομοιογενούς σύγκλισης στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ζητήματα των συνθηκών άνετης διαβίωσης και της κοινωνικής δικαιοσύνης αλλά και το πρόβλημα της ισομερούς και δίκαιης κατανομής του πλούτου¹ έχουν κατά καιρούς συμβάλει στη διαμόρφωση θεωριών, βάσει ιδιότυπων ποσοτικών υποδειγμάτων για τη μέτρηση των οικονομικοκοινωνικών ανισοτήτων και τη διερεύνηση της κατάστασης ευημερίας² μιας χώρας.

Η μέτρηση της ευημερίας επιτυγχάνεται βάσει διαφόρων κριτηρίων, όπως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η κατά κεφαλήν κατανάλωση, ο αριθμός των

* Διδάκτωρ στη Χρηματοοικονομική Τραπεζική. Αναπληρωτής Καθηγητής Χρηματοδοτικής Διοίκησης στο Τ.Ε.Ι. Χαλκίδας.

1. Σε επίπεδο γεωγραφικών διαμερισμάτων μιας χώρας ή μεταξύ χωρών.

2. Winch M., 1973, *Analytical Welfare Economics*, England, Penguin Modern Economic Texts, σ. 86. Ζολώτας Ξ., 1976, *Κοινωνική ευημερία και οικονομική οργάνωση*, Αρχείο μελετών και ομιλιών, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, σ. 9-27.

ιατρών ανά άτομο, το σύνολο των τραπεζικών καταθέσεων ανά άτομο και με πολλές άλλες τεχνικές και δείκτες.³ Θα πρέπει να σημειωθεί, βέβαια, η ύπαρξη του φαινομένου της παραοικονομίας, το οποίο συνήθως διαφεύγει των μετρήσεων των ερευνητών, με συνέπεια τον μη ακριβή και εκ των προτέρων προσδιορισμό του ΑΕΠ.⁴

Από την οικονομική θεωρία συνάγεται ότι η αποταμίευση των ατόμων, εκτός από το ύψος του εισοδήματός τους, επηρεάζεται, ανάλογα με το υφιστάμενο καταναλωτικό πρότυπο, και από τον πλούτο ή τα περιουσιακά στοιχεία (ακίνητα, τραπεζικές καταθέσεις, ρευστά διαθέσιμα, χρεόγραφα κ.ά.), τα οποία αυτά διαθέτουν.⁵ Σε διάφορους ορισμούς χαρακτηρίζεται η αποταμίευση ως το τμήμα του εισοδήματος, το οποίο μέσω της δαπάνης των επενδύσεων μετατρέπεται σε συσσωρευμένο κεφάλαιο. Η αποταμίευση δηλαδή, όχι υπό την έννοια της ροής αλλά του αποθέματος, είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως τμήμα του εθνικού πλούτου, το οποίο δημιουργείται με τη διάθεση μέρους του εισοδήματος προς επένδυση.⁶ Άλλωστε, από τη σχέση αποταμίευση-επένδυση, προκύπτει ότι οι χρηματοδοτούμενες μέσω αποταμίευσης επενδύσεις προκαλούν αντίστοιχη επαύξηση του υλικού κεφαλαίου της οικονομίας και κατά συνέπεια του εθνικού της πλούτου.⁷

3. Ackley G., 1962, *Macroeconomic Theory*, London, Macmillan, κεφ. 1-4. Shapiro E., 1966, *Macroeconomic Analysis*, New York, Harcourt Brace Jovanovich, κεφ. 3-4. US Department of Commerce, 1965, «National Income Account Revisions», *Survey of Current Business*, August.

4. Υπάρχουν, πάντως, πολλές μελέτες, στις οποίες γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθεί το μέγεθος της παραοικονομίας μιας χώρας per se για κάθε κλάδο της οικονομίας. Βλ., σχετικά, Παυλόπουλος Π., 1987, *Η παραοικονομία στην Ελλάδα*, Αθήνα, IOBE. Isachen A., 1985, «The Size of Growth of the Hidden Economy in Norway», *Reprint Series*, no 273, University of Oslo, Department of Economics. Kirchgrassner G., 1983, «Size and Development of the West Germany Shadow Economy 1955-1980», *Zeitschrift fur die Gesamte Staatwissnschaft*, σ. 197-214. Macafee K., 1980, «A Glimpse of the Hidden Economy», *National Accounts and Economic Trends*, London. OECD, 1981, *The Hidden Economy in the Context of National Accounts*, Economics and Statistics Department. Pommerehne W., Frey B., 1984, «L' économie souterraine : problèmes de mesure et resultats quantitatifs», *Revue d' économie politique*, 3, σ. 375-387. Κανελλόπουλος Κ., Κουσουλάκος Ι., Ράπανος Β., 1995, *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή, μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα, ΚΕΠΕ.

5. Σαράντιδης Σ., 1982, *Ανάλυσις εθνικού εισοδήματος και εθνικών λογαριασμών*, Πειραιάς, σ. 135. Westebbe R., 1967, *Αποταμίευσις και επένδυσις εν Ελλάδι*, Σειρά διαλέξεων 13, Αθήνα, ΚΕΠΕ, σ. 28-29.

6. Kregel J., 1972, *Θεωρία οικονομικής μεγεθύνσεως*, επιμέλεια Παυλόπουλος Π., Αθήνα, Σάκουλας, σ. 32.

7. Μαγματάκης Ν., 1975, *Μακροοικονομική ανάλυσις*, Αθήνα, σ. 75.

Η σχετικά πλούσια βιβλιογραφία γύρω από θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, αναφορικά με την ανάλυση και ερμηνεία των οικονομικών ανισοτήτων, είτε με βάση την κατανομή του προσωπικού εισοδήματος είτε με βάση το μερίδιο του εισοδήματος που αντιστοιχεί στους κατόχους των παραγωγικών συντελεστών (Kuznets 1955, 1961, 1963· Atkinson, 1970· Ahluwalia, 1976· Adelman και Robinson, 1978· Lecaillon, 1984· Ghosh και Sengupta, 1984· Diego Puga, 1999, κ.ά.), υπήρξε αποτέλεσμα του ζωηρού ερευνητικού ενδιαφέροντος των τελευταίων δεκαετιών που αναπτύχθηκε για τα ζητήματα της ισόρροπης οικονομικής μεγέθυνσης των χωρών και για τη διανομή των προκύπτουσών ωφελειών εξ αυτής.

Στην ελληνική βιβλιογραφία κατά τα τελευταία χρόνια είδαν το φως της δημοσιότητας αξιόλογες ερευνητικές εργασίες αναφορικά με το θέμα (Βολουδάκης και Πανουργιάς, 1980· Γιατράκος, 1980· Κανελλόπουλος, 1986· Καράγιωργας, 1989· Μούργκος, 1989· Μπαλούρδος και Υφαντόπουλος, 1999, 2001· Δρακάτος, 2001, κ.ά.). Ιδιαίτερα μετά την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ, η διερεύνηση του προβλήματος των εισοδηματικών ανισοκατανομών τόσο μεταξύ των χωρών-μελών όσο και μεταξύ των περιοχών εκάστης χώρας καθίσταται περισσότερο επιτακτική, στα πλαίσια των προσπαθειών για την επίτευξη του στόχου της ολοκληρωμένης οικονομικής σύγκλισης μέσα στον προκαθορισμένο χρόνο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην παρούσα εργασία επιχειρείται η προσέγγιση του προβλήματος των ανισοκατανομών, όχι με βάση την κατανομή των εισοδημάτων, πράγμα που έχει επιτυχώς επιχειρηθεί κατά τα προαναφερόμενα από άλλους ερευνητές, αλλά τις κατά κεφαλήν τραπεζικές καταθέσεις, οι οποίες όπως φαίνεται από μελέτη της Τραπέζης της Ελλάδος αντικατοπτρίζουν κατά μεγάλο μέρος την ανισοκατανομή του εισοδήματος και την ασύμμετρη διάταξη της οικονομικής δραστηριότητας και του πληθυσμού στο χώρο (Γαγάλης, 1982).

Στην ανά χείρας εργασία δεν εξαντλείται ασφαλώς το θέμα της κατά νομό ανισοκατανομής πλούτου μέσω των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων, απλώς δίνεται μια άλλη διάσταση του προβλήματος και τίγονται κάποιες πτυχές ως προς τον τρόπο αντιμετώπισής του. Θέλουμε να ελπίζουμε ότι από τη συγκεκριμένη προσέγγιση προέκυψαν μερικές χρήσιμες ενδείξεις και προβληματισμοί, επί των οποίων θα μπορούσε να στραφεί η έρευνα για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

Αντικείμενο της μελέτης αποτελούν η κατανομή του πλούτου, υπό τη μορφή των κατά κεφαλήν συνολικών τραπεζικών καταθέσεων, δηλαδή συνολικών καταθέσεων ανά άτομο, σε επίπεδο νομών της χώρας, η εξαγωγή των σχετικών συμπερασμάτων για τους λόγους που οδήγησαν στην

περιφερειακή ανισότητα και η παρουσίαση, τέλος, μερικών προτάσεων πολιτικής για την άμβλυνση της εισοδηματικής ανισοκατανομής.

II. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Συνηθέστερα χρησιμοποιούμενο υπόδειγμα προσδιορισμού της μέσης διαφοράς για τη μεθοδολογική προσέγγιση οικονομικών φαινομένων της μορφής αυτής, στο οποίο ενδιαφέρει η απόκλιση που παρουσιάζει η τιμή μιας μεταβλητής σε σχέση με τις διάφορες τιμές που αυτή λαμβάνει κατά περίπτωση και όχι οι αποκλίσεις της κάθε τιμής από τον αριθμητικό μέσο, είναι ο συντελεστής Gini,⁸ ήτοι :

$$\text{Gini coefficient} = \int_{-o,y} ([yF(y) - \mu f(y)] f(y) dy) / 2\mu$$

Με το ολοκλήρωμα λαμβάνεται υπόψη η συχνότητα εμφάνισης των τιμών της μεταβλητής, των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων, σε απειροελάχιστα διαστήματα τάξεως. Από την οικονομική όμως άποψη και ερμηνεία σημαίνει ότι όσο ο συντελεστής αυτός πλησιάζει το μηδέν, τόσο και η κατανομή βελτιστοποιείται, προσεγγίζοντας την άριστη θέση κοινωνικής ισοκατανομής (optimum)⁹ των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων.

Στα δεδομένα του προβλήματος περιλαμβάνονται για την υπό εξέταση περίοδο: α) το σύνολο των τραπεζικών καταθέσεων κατά νομό της χώρας σε δισεκατομμύρια δραχμές (Πίνακας 1), β) ο πληθυσμός κατά νομό (Πίνακας 2), και γ) οι συνολικές καταθέσεις κατά κεφαλήν σε εκατομμύρια δραχμές (Πίνακας 3).

Επισημαίνεται ότι τα επιμέρους προβλήματα τοπικών ανισοτήτων των καταθετών ως προς τις κατά κεφαλήν τραπεζικές καταθέσεις, πληθυσμιακών ανακατατάξεων κυρίως λόγω μετακίνησης του συντελεστή εργασία, τεχνολογικών εξελίξεων ή άλλα οικονομικοκοινωνικά προβλήματα εγγενούς τυχαιότητας, τα οποία επηρεάζουν τη μεταβολή των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων, σχετίζονται με τις γενικότερες αδυναμίες που παρουσιάζει ο συγκεκριμένος δείκτης ως μέτρο πληροφόρησης αναφορικά με την οικονομική ευημερία μιας χώρας.

8. Atkinson A., 1970, «On the Measurement of Inequality», *Journal of Economic Theory*, σ. 244-263.

9. Όσο ο συντελεστής τείνει στο μηδέν, τόσο πιο ίση είναι η κατανομή και αντιστρόφως. Βλ. Μούργκος Ν., 1989, «Οικονομική ανάπτυξη και ανισοκατανομή εισοδήματος στη μεταπολεμική Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 72, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 95.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1*Σύνολο τραπεζικών καταθέσεων κατά νομό της χώρας, σε δισ. δραχμές*

Νομοί	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	108,9	118,4	137,9	160,4	206,3	216,5	288,4	292,0
Αργολίδος	75,0	80,5	91,0	109,9	125,8	132,7	141,6	133,0
Αρκαδίας	84,2	94,0	105,6	122,5	138,5	155,5	172,6	171,5
Άρτης	37,0	41,1	46,5	53,5	63,5	73,4	80,7	83,6
Αττικής	4.128,1	4.517,8	4.648,5	6.002,6	6.877,6	7.984,3	8.656,4	8.918,4
Αχαΐας	183,6	201,9	223,6	277,1	337,4	376,5	413,3	405,3
Βοιωτίας	76,7	83,6	101,0	114,3	123,7	137,1	150,4	154,5
Γρεβενών	20,1	22,0	24,6	27,0	35,1	40,2	41,9	41,6
Δράμας	75,0	81,3	89,0	105,8	121,6	137,7	157,3	153,9
Δωδεκανήσου	151,1	170,8	189,5	232,9	265,6	285,2	315,4	331,0
Έβρου	95,3	102,5	107,4	125,9	146,8	165,9	187,5	179,1
Ευβοίας	138,0	152,3	171,5	201,5	228,9	253,4	290,5	289,4
Ευρυτανίας	12,3	14,4	16,4	18,1	20,4	22,8	27,2	28,6
Ζακύνθου	24,9	28,8	31,2	38,8	44,0	50,2	54,0	54,5
Ηλείας	85,9	95,4	109,5	129,4	153,6	168,5	179,8	180,2
Ημαθίας	84,6	93,5	98,9	120,5	135,9	151,4	165,8	170,5
Ηρακλείου	158,9	172,9	206,4	255,2	305,8	351,0	377,5	389,4
Θεσπρωτίας	27,2	31,7	36,8	41,9	49,7	57,7	65,4	65,7
Θεσσαλονίκης	874,1	911,7	1.031,6	1.360,8	1.482,4	1.709,9	1.783,6	1.812,8
Ιωαννίνων	111,6	123,8	146,4	175,1	206,1	235,6	266,3	264,4
Καβάλας	109,4	116,1	128,8	152,6	173,1	190,5	214,5	215,0
Καρδίτσας	65,4	70,0	82,9	96,2	105,6	112,8	123,7	126,4
Καστοριάς	42,0	45,0	50,6	56,1	64,1	69,8	78,1	74,9
Κερκίρας	81,6	90,8	111,5	135,6	150,5	155,8	160,8	165,8
Κεφαλληνίας	35,9	41,0	45,5	53,7	61,9	67,5	74,3	76,4
Κιλκίς	42,6	47,0	48,8	58,9	70,9	76,7	90,9	87,0
Κοζάνης	101,3	110,9	120,4	138,3	175,4	193,5	207,1	204,7
Κορινθίας	97,2	105,7	116,8	137,1	158,8	178,4	201,9	201,1
Κυκλάδων	101,0	116,0	130,4	154,2	174,7	193,2	215,8	229,3
Λακωνίας	74,5	84,5	97,2	113,6	134,2	145,7	161,8	156,7
Λαοίσης	180,8	189,8	213,7	254,7	289,1	331,8	351,3	371,0
Λασιθίου	51,0	58,7	67,2	75,9	88,8	104,1	114,9	118,5
Λέσβου	74,5	84,7	96,9	110,7	136,4	148,8	167,3	164,8
Λευκάδος	17,2	19,9	21,6	24,9	28,0	31,3	33,9	34,0
Μαγνησίας	127,2	137,5	164,2	193,6	215,4	243,0	271,2	266,0
Μεσσηνίας	117,5	124,9	143,8	169,5	203,0	224,4	251,0	235,8
Ξάνθης	43,9	47,8	54,8	63,9	77,3	88,2	98,6	100,2

συνεχίζεται

συνέχεια Πίνακα 1

Πέλλης	75,8	82,2	93,8	110,6	124,3	138,6	156,8	159,2
Περίας	62,5	67,0	76,1	89,7	108,8	122,7	142,7	140,7
Πρεβέζης	35,3	39,7	46,5	53,6	61,4	71,6	77,8	78,1
Ρεθύμνης	35,2	41,2	50,0	59,3	70,7	81,6	94,4	101,3
Ροδόπης	43,9	46,8	56,3	71,3	90,1	98,4	112,6	109,7
Σάμου	35,8	41,3	46,3	54,8	61,5	67,0	72,8	73,9
Σερρών	112,5	123,1	145,9	175,1	199,3	229,6	248,0	262,6
Τρικάλων	84,4	92,3	100,1	121,1	136,6	153,0	172,0	172,8
Φθιώτιδος	98,5	106,8	132,5	150,0	191,2	208,8	234,6	239,6
Φλωρίνης	29,8	33,0	37,0	41,7	49,3	55,1	61,6	62,5
Φωκίδος	22,6	25,2	28,4	32,3	38,7	43,5	47,5	46,3
Χαλκιδικής	46,4	52,8	68,1	77,5	92,7	101,0	114,3	115,6
Χανίων	79,9	91,3	112,0	137,1	164,3	190,8	205,5	204,1
Χίου	48,8	55,0	64,4	74,8	85,1	91,9	101,4	98,6

Πηγή: Στοιχεία της ΕΣΥΕ και της Τράπεζας της Ελλάδος κατόπιν επεξεργασίας από τον συγγραφέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Πληθυσμός της χώρας κατά νομό

Νομοί	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	228.180	228.977	229.777	232.603	233.928	234.578	234.753	234.912
Αργολίδος	97.636	98.121	98.607	100.560	102.496	104.020	104.361	104.543
Αρκαδίας	105.309	105.014	104.719	112.564	114.817	115.845	115.366	114.827
Άρτης	78.719	78.567	78.416	81.099	81.840	82.268	82.376	82.421
Αττικής	3.523.407	3.539.895	3.556.752	3.487.074	3.464.866	3.448.453	3.448.785	3.449.490
Αχαΐας	300.078	302.630	305.205	310.277	313.146	315.628	318.159	320.341
Βοιωτίας	134.108	135.888	137.692	149.180	153.776	156.032	155.838	155.631
Γρεβενών	36.797	36.802	36.807	42.148	42.852	42.626	42.525	42.342
Δράμας	96.554	96.721	96.888	99.254	99.519	99.202	99.144	98.957
Δωδεκανήσου	163.476	165.449	167.447	164.309	166.978	168.964	170.510	171.860
Έβρου	143.752	143.266	142.782	131.497	130.821	130.506	130.655	130.723
Ευβοίας	208.408	210.480	212.573	221.702	227.300	231.036	231.358	231.936
Ευρυτανίας	24.307	24.113	23.920	30.187	31.486	31.827	31.748	31.628
Ζακύνθου	32.557	32.833	33.111	33.410	33.787	33.911	34.000	34.033
Ηλείας	179.429	181.433	183.458	182.125	182.686	182.810	182.500	182.189
Ημαθίας	139.934	140.534	141.137	144.015	145.213	145.972	147.134	148.058
Ηρακλείου	264.906	267.071	269.254	269.047	272.219	274.582	275.973	277.465

συνεχίζεται

συνέχεια Πίνακα 2

Θεσπρωτίας	44.188	44.476	44.766	49.546	50.600	50.785	50.676	50.554
Θεσσαλονίκης	946.864	954.587	962.375	954.860	961.615	969.482	977.649	984.507
Ιοαννίνων	158.193	158.312	160.438	167.101	169.575	172.241	174.958	177.017
Καβάλας	135.937	136.000	136.064	139.000	139.152	138.653	138.426	138.162
Καρδίτσας	126.854	127.040	127.225	129.401	129.459	129.294	129.593	129.634
Καστοριάς	52.685	52.609	52.534	52.010	51.990	52.019	52.317	52.538
Κερκύρας	107.592	108.403	109.221	108.392	109.239	110.610	112.672	114.335
Κεφαλληνίας	32.474	32.609	32.745	33.303	33.505	33.434	33.363	33.198
Κιλκίς	81.710	81.699	81.688	83.276	83.615	83.401	83.247	83.026
Κοζάνης	150.386	150.706	151.026	152.758	153.488	153.708	154.321	154.820
Κορινθίας	141.823	143.819	145.842	161.126	166.214	168.457	168.620	168.639
Κυκλάδων	94.005	94.551	95.099	97.353	98.433	98.902	98.977	98.975
Λακωνίας	95.696	95.935	96.176	112.164	104.306	105.336	105.008	104.757
Λαρίσης	270.612	272.272	273.943	270.712	271.382	271.967	272.874	273.717
Λασιθίου	71.279	71.403	71.528	72.729	73.123	73.251	73.158	73.007
Λέσβου	105.082	105.118	105.158	98.659	97.761	96.988	96.938	96.826
Λευκάδος	21.111	21.049	20.968	21.474	21.479	21.396	21.349	21.218
Μαγνησίας	198.434	200.112	201.805	201.046	201.287	201.026	200.798	200.709
Μεσσηνίας	166.964	167.655	168.349	173.083	175.831	177.752	177.324	177.127
Ξάνθης	91.063	91.278	91.494	90.032	90.449	90.740	91.571	92.328
Πέλλης	138.761	139.410	140.062	142.950	144.065	144.822	145.838	146.604
Πιερίας	116.763	117.761	118.767	123.290	124.744	124.994	125.165	125.298
Προβέζης	58.628	58.887	59.147	61.744	62.620	62.934	62.875	62.727
Ρεθύμνης	70.095	70.884	71.682	72.310	73.202	73.623	73.746	73.789
Ροδόπης	103.190	102.705	102.223	101.788	101.684	101.529	101.836	101.973
Σάμου	41.965	42.117	42.271	38.991	38.473	38.035	37.912	37.724
Σερρών	192.828	192.459	192.092	198.639	199.126	199.049	199.082	199.089
Τρικάλων	138.946	139.392	139.839	139.904	139.863	139.500	139.223	138.875
Φθιώτιδος	171.274	172.220	173.171	170.621	184.638	187.434	187.611	187.526
Φλωρίνης	53.147	53.226	53.305	53.646	53.716	53.585	53.605	53.591
Φωκίδος	44.183	44.163	44.142	53.723	55.837	56.418	56.220	55.954
Χαλκιδικής	93.653	95.065	96.499	106.893	109.114	109.186	109.166	109.099
Χανίων	133.774	134.561	135.352	136.010	137.012	137.818	138.397	138.718
Χίου	52.184	52.411	52.641	50.020	49.692	49.257	49.138	48.949

Πηγή: Στοιχεία της ΕΣΥΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Συνολικές τραπεζικές καταθέσεις κατά κεφαλήν, σε εκατομμύρια δραχμές

Νομοί	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	0,477	0,517	0,600	0,689	0,882	0,923	1,229	1,243
Αργολίδος	0,768	0,820	0,923	1,093	1,227	1,276	1,357	1,273
Αρκαδίας	0,799	0,895	1,009	1,088	1,206	1,342	1,496	1,494
Άρτης	0,470	0,524	0,592	0,660	0,776	0,892	0,979	1,014
Αττικής	1,172	1,276	1,307	1,721	1,985	2,315	2,510	2,585
Αχαΐας	0,612	0,667	0,733	0,893	1,078	1,193	1,299	1,265
Βοιωτίας	0,572	0,615	0,734	0,766	0,804	0,879	0,965	0,993
Γρεβενών	0,545	0,598	0,668	0,640	0,820	0,943	0,984	0,982
Δράμας	0,776	0,840	0,918	1,066	1,222	1,388	1,587	1,555
Δωδεκανήσου	0,924	1,033	1,132	1,417	1,591	1,688	1,850	1,926
Έβρου	0,663	0,715	0,752	0,958	1,122	1,271	1,435	1,370
Ευβοίας	0,662	0,723	0,807	0,909	1,007	1,097	1,256	1,248
Ευρυτανίας	0,507	0,596	0,686	0,599	0,649	0,717	0,855	0,905
Ζακύνθου	0,764	0,878	0,941	1,161	1,303	1,480	1,587	1,601
Ηλείας	0,478	0,526	0,597	0,711	0,841	0,922	0,985	0,989
Ημαθίας	0,605	0,665	0,701	0,837	0,936	1,037	1,127	1,152
Ηρακλείου	0,600	0,647	0,767	0,949	1,123	1,278	1,368	1,403
Θεσπρωτίας	0,615	0,712	0,821	0,846	0,982	1,137	1,290	1,299
Θεσσαλονίκης	0,923	0,955	1,072	1,425	1,542	1,764	1,824	1,841
Ιωαννίνων	0,706	0,782	0,912	1,048	1,215	1,368	1,522	1,494
Καβάλας	0,805	0,853	0,947	1,098	1,244	1,374	1,550	1,556
Καρδίτσας	0,515	0,551	0,652	0,743	0,816	0,872	0,955	0,975
Καστοριάς	0,798	0,856	0,962	1,080	1,233	1,342	1,492	1,425
Κερκίρας	0,758	0,838	1,021	1,251	1,378	1,409	1,427	1,450
Κεφαλληνίας	1,105	1,258	1,388	1,614	1,848	2,018	2,228	2,301
Κιλκίς	0,521	0,576	0,597	0,708	0,848	0,920	1,092	1,048
Κοζάνης	0,673	0,736	0,797	0,905	1,143	1,259	1,342	1,322
Κορινθίας	0,686	0,735	0,801	0,851	0,955	1,059	1,198	1,192
Κυκλάδων	1,074	1,227	1,371	1,584	1,775	1,954	2,181	2,316
Λακωνίας	0,778	0,880	1,011	1,013	1,286	1,383	1,541	1,496
Λαρίσης	0,668	0,697	0,780	0,941	1,065	1,220	1,288	1,355
Λασιθίου	0,716	0,822	0,939	1,043	1,215	1,421	1,570	1,623
Λέσβου	0,709	0,805	0,922	1,122	1,395	1,534	1,726	1,702
Λευκάδος	0,815	0,944	1,031	1,158	1,303	1,464	1,587	1,604
Μαγνησίας	0,641	0,687	0,814	0,963	1,070	1,209	1,351	1,325

συνεχίζεται

συνέχεια Πίνακα 3

Μεσσηνίας	0,704	0,745	0,854	0,979	1,155	1,263	1,416	1,331
Ξάνθης	0,482	0,523	0,598	0,710	0,855	0,972	1,077	1,085
Πέλλης	0,546	0,590	0,670	0,773	0,863	0,957	1,075	1,086
Πεορίας	0,535	0,569	0,640	0,727	0,872	0,981	1,140	1,123
Πορβέζης	0,602	0,675	0,787	0,868	0,981	1,137	1,237	1,245
Ρεθύμνης	0,502	0,582	0,698	0,820	0,966	1,109	1,280	1,372
Ροδόπης	0,426	0,456	0,550	0,701	0,886	0,969	1,106	1,076
Σάμου	0,852	0,981	1,094	1,404	1,598	1,761	1,921	1,959
Σερρών	0,583	0,640	0,760	0,882	1,001	1,154	1,246	1,319
Τρικάλων	0,608	0,662	0,716	0,866	0,976	1,097	1,235	1,244
Φθιώτιδος	0,575	0,620	0,765	0,879	1,036	1,114	1,251	1,278
Φλωρίνης	0,561	0,620	0,694	0,778	0,917	1,029	1,149	1,166
Φωκίδος	0,512	0,570	0,643	0,602	0,693	0,772	0,845	0,827
Χαλκιδικής	0,496	0,556	0,705	0,725	0,849	0,925	1,047	1,060
Χανίων	0,598	0,678	0,827	1,008	1,199	1,384	1,485	1,472
Χίου	0,935	1,050	1,224	1,496	1,713	1,866	2,063	2,014

Πηγή: Τα στοιχεία των Πινάκων 1 και 2 κατόπιν δικής μας επεξεργασίας.

Από τον Πίνακα 3 συνάγονται τα ακόλουθα:

- Το υψηλότερο κατά κεφαλήν επίπεδο τραπεζικών καταθέσεων παρατηρείται στους νομούς Αττικής, Κεφαλληνίας, Κυκλάδων και Χίου.
- Οι νομοί της χώρας με την ταχύτερη αύξηση του επιπέδου των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων είναι: Αιτωλοακαρνανίας, Ηρακλείου, Λασιθίου, Λέσβου, Ρεθύμνης, Ροδόπης, Σάμου, Σερρών και Χανίων. Ακολούθως, από τα ιστορικά στοιχεία των ανωτέρω πινάκων, υπολογίζεται ο συντελεστής Gini για την υπό εξέταση χρονική περίοδο 1991-1998.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Τιμές του Gini Coefficient, περιόδου 1991-98

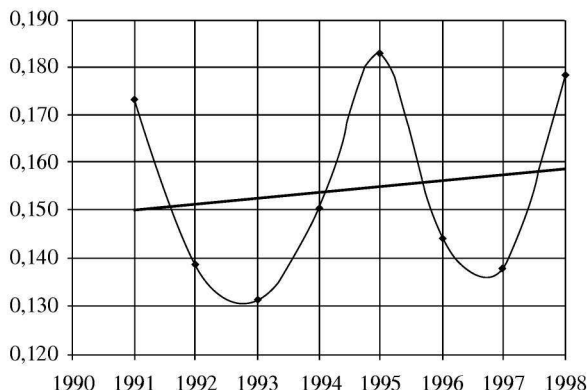
Έτος	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Gini	0,17375	0,13811	0,13079	0,14987	0,18262	0,14351	0,13753	0,17778

Από τον Πίνακα 4 φαίνεται ότι ο Gini Coefficient παρουσιάζει γενική αυξητική τάση,¹⁰ δηλαδή η ανισότητα κατανομής των τραπεζικών καταθέ-

10. Maddala G., 1983, *Econometrics*, London, MacGrwaHill, σ. 334.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Εξέλιξη του Gini Coefficient, περίοδον 1991-98

Πηγή: Οι τιμές του Πίνακα 4.

σεων κατά κεφαλήν ανάμεσα στους νομούς της χώρας αυξάνεται διαχρονικά, όπως πιο παραστατικά απεικονίζεται στο Διάγραμμα 1.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι:

- α) Ο συντελεστής Gini παρουσιάζει κατά την εν λόγω περίοδο μικρή αυξητική τάση με ενδιάμεσες διακυμάνσεις.
- β) Η τάση του συντελεστή Gini είναι σαφώς ανοδική, αλλά χαμηλή, δηλαδή η ανισοκατανομή σε επίπεδο νομών εντείνεται.¹¹

Η παραπάνω εξέλιξη του συντελεστή Gini αποδίδεται κυρίως στο διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης του κάθε νομού, όπως ακολουθώς αιτιολογείται. Ενδείξεις για την τάση της παρατηρούμενης συμπεριφοράς του συντελεστή Gini προκύπτουν από την παρακάτω απλή γραμμική παλινδρόμηση, με βάση τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων,¹² ήτοι:

$$(Gini) = -2,130021147 + 0,001145282 (\text{Έτος})$$

11. Αναφορικά με τις περιφερειακές εισοδηματικές ανισότητες σε επίπεδο χώρας αλλά και σε επίπεδο χωρών της ευρωζώνης, βλ. Θάνος Γ., 1999, «Περιφερειακές εισοδηματικές ανισότητες και προοπτική ομοιογενούς σύγκλισης εντός των χωρών της ευρωζώνης», *EuroΚέρδος*, τεύχ. 4, Ιούν., Αθήνα - Λευκωσία, σ. 84-85.

12. Malinwand E., 1981, *Méthodes statistiques de l'économetrie*, Paris, Dunod, σ. 219. Wonnacot R., Wonnacot T., 1970, *Econometrics*, New York, Wiley, σσ. 15 και 237. Cramer J., 1973, *Empirical Econometrics*, Amsterdam, North Holland, σ. 76. Johnston J., 1972, *Econometric Methods*, London, MacGrawHill, σσ. 14 and 121.

Από την εκτιμηθείσα σχέση διαμορφώνεται ο Πίνακας 5, που ακολουθεί, ο οποίος παρουσιάζει την πρόβλεψη του Gini Coefficient για το προηγούμενο χρονικό διάστημα, μέχρι το έτος 2007.¹³

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Πρόβλεψη της εξέλιξης του Gini Coefficient, περιόδου 1999-2007

Έτος	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gini	0,159	0,161	0,162	0,163	0,164	0,165	0,166	0,167	0,169

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 5, η κατανομή του πλούτου υπό τη μορφή των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων ανάμεσα στους νομούς παρουσιάζει επιδείνωση, πράγμα που προφανώς θα συνεχιστεί διαχρονικά. Το άνοιγμα, δηλαδή, της ψαλίδας υποδηλώνει την μη μείωση του συντελεστή Gini, αλλά τη συνέχιση της αυξητικής του τάσης, παρά τις ενδιάμεσες διακυμάνσεις.

Από άλλες, επίσης, ερευνητικές εργασίες διαπιστώνεται ότι το πρόβλημα της έντασης των περιφερειακών ανισοτήτων στην ελληνική οικονομία και σε επίπεδο ευρύτερων περιφερειών της χώρας εξακολουθεί να είναι οξύ, παρά τη συγκράτηση του ρυθμού αύξησης της ανισοκατανομής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, λόγω της μέσης ετήσιας αύξησης αυτού κατά 3% την τελευταία τριετία της περιόδου.¹⁴ Ακόμη, σε γενικές γραμμές, από ειδικότερες εκτιμήσεις της τάσης ανισοκατανομής του εισοδήματος προκύπτει ότι ορισμένες περιφέρειες (π.χ., Ν. Αιγαίο, Θεσσαλία, Πρωτεύουσα και Κεντρική Μακεδονία) πλεονεκτούν έναντι άλλων (π.χ., Ιονίων Νήσων, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου), οι οποίες εμφανίζονται λιγότερο ανεπτυγμένες.¹⁵ Σε παρεμφερή συμπεράσματα, με κάποιες διαφοροποιήσεις στη σειρά κατάταξης των περιφερειών, συγκλίνει και η παρούσα μελέτη με βάση τον μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 6, ο οποίος προκύπτει

13. Θα πρέπει, βέβαια, να σημειωθεί ότι η μέτρηση της τάσης του συντελεστή Gini έχει προκύψει με βάση τα περιορισμένα διαθέσιμα επίσημα στατιστικά στοιχεία στα οποία δεν περιλαμβάνεται το μέγεθος της παραοικονομίας που προφανώς θα μετέβαλλε και την εικόνα κατανομής των τραπεζικών καταθέσεων.

14. Δρακάτος Κ., 2001, «Εντείνονται οι περιφερειακές ανισότητες», *Επιλογή: Τάσεις-Η ελληνική οικονομία 2001*, 18ο έτος, Σεπτ., σ. 12-13.

15. Μπαλουρδός Δ., Υφαντόπουλος Γ., 2001, «Περιφερειακές διαστάσεις της διανομής του εισοδήματος και της φτώχειας στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 104-105, Α' - Β', Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 189-192.

μετά από ειδική επεξεργασία και αναγωγή των κατά νομό στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

*Η εξέλιξη των κατά κεφαλήν τραπεζικών καταθέσεων
σε επίπεδο περιφέρειας (εκατ. δρχ.)*

Περιφέρειες	1991	1998	Μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης
Κρήτη	0,602	1,445	13,325
Νησιά Βορείου Αιγαίου	0,799	1,838	12,638
Δυτική Ελλάδα	0,535	1,190	12,098
Αττική	1,172	2,585	11,963
Ήπειρος	0,621	1,319	11,362
Νησιά Νοτίου Αιγαίου	0,979	2,069	11,282
Αν. Μακεδ. - Θράκη	0,644	1,348	11,129
Θεσσαλία	0,623	1,260	10,585
Κεντρική Μακεδονία	0,759	1,531	10,544
Νησιά Ιονίου	0,823	1,631	10,265
Δυτική Μακεδονία	0,659	1,265	9,763
Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	0,598	1,144	9,710
Πελοπόννησος	0,738	1,341	8,906

Πηγή: Τα στοιχεία των Πινάκων 1, 2 και 3.

Οι κύριοι λόγοι που θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν, σε επίπεδο χώρας, το φαινόμενο της όξυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων και κατά συνέπεια της επιδείνωσης του συντελεστή μεταβλητικότητας Gini είναι: α) η ανύπαρκτη σε ορισμένες περιοχές βιομηχανική παραγωγή και η χαμηλή τουριστική κίνηση λόγω της μορφολογίας του εδάφους και των ιδιαιτεροτήτων των περιοχών,¹⁶ β) ο παραδοσιακός τρόπος λειτουργίας και η εκσυγχρονιστική υστέρηση σε σημαντικό βαθμό του υφιστάμενου παραγωγικού κεφαλαίου,¹⁷ γ) η μη ικανοποιητική ανάκαμψη των επενδύ-

16. Παυλίδης Π., 2002, «Κατηγοριοποίηση και παρεμβατικές τιμές ως παράγοντες διαφάνειας της τουριστικής προσφοράς», *Ειδικά Θέματα*, τόμ. 3, τεύχ. 1, Αθήνα, ΙΤΕ, σ. 69-105.

17. Πρόκειται για τις τεχνολογικές εξελίξεις, οι οποίες επιδρούν στην παραγωγική διαδικασία ωθώντας τις επιχειρήσεις να ακολουθούν πολιτικές σύγχρονων εφαρμογών, προηγμένων τεχνολογιών και καινοτομιών, βλ. *The Economist*, 1999, Survey, Feb. 10, σ. 27.

σεων που θα οδηγούσε στην αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας της βιομηχανίας,¹⁸ στην τόνωση της ζήτησης και στην αύξηση της απασχόλησης, δ) η έλλειψη των αναγκαίων υποδομών που θα διευκόλυναν την απόφαση ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών κυρίως στην περιφέρεια και θα δημιουργούσαν μεγεθυντικές επιδράσεις¹⁹ στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, ε) η αντιμετώπιση της ανεργίας ως συνολικού φαινομένου σε επίπεδο κράτους και όχι ως φαινομένου με ιδιαίτερες περιφερειακές και τοπικές επιπτώσεις, του οποίου θα έπρεπε να διερευνηθούν κατά περίπτωση και κατά περιοχή τα αίτια και οι παράγοντες που το προκαλούν,²⁰ στ) η εσωτερική μετακίνηση (μετανάστευση) του πληθυσμού, λόγω διαφοροποίησης μισθών και εισοδημάτων ανάμεσα σε περιοχές της χώρας με διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης, ζ) η έλλειψη πολιτικών αξιοποίησης συγκριτικών πλεονεκτημάτων κατά περιοχή, με συνέπεια την αντιφατικότητα και αποσπασματικότητα στην επιλογή κριτηρίων ανάπτυξης κατά περίπτωση,²¹ και η) οι διάφοροι κοινωνικοί λόγοι εσωτερικής μετανάστευσης του πληθυσμού και κατά συνέπεια μαρσαισμού ορισμένων περιοχών, λόγω των ελαχίστων υλικοτεχνικών και οργανωτικών τους υποδομών που δεν είναι βέβαια μετρήσιμες ποσοτικά, αλλά ασφαλώς είναι ποιοτικές και επηρεάζουν σημαντικά την τελική κρίση και επιλογή μετακίνησης του πληθυσμού.

Οι ανωτέρω λόγοι που οδηγούν στην επιδείνωση των ανισορροπιών δεν αναφέρονται στα επιμέρους προβλήματα, κατά νομό και κατά περίπτωση, αντικείμενο προφανώς συναφών εκτεταμένων και εξειδικευμένων χωροταξικά ερευνητικών προσπαθειών. Τα περιφερειακά ζητήματα, άλλωστε, ως πολυδιάστατα, υφίστανται έντονες ποσοτικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή, ανάλο-

18. Prest R., Coppock J., 1976, *The UK Economy, a Manual of Applied Economics*, 6th edition, London, Weidenfeld and Nicolson, σ. 17. Shapiro E., 1970, *Macroeconomic Analysis*, Harcourt, New York, Brace and World, σ. 202.

19. Kuznets S., 1961, «Economic Growth and the Contribution of Agriculture : Notes on Measurement», *International Journal of Agrarian Affairs*, vol. 3, no 2.

20. Ο Keynes δεν εξετάζει την ανεργία σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά σε συνολική μορφή σε επίπεδο κράτους. Βλ. Keynes J., 1970, *The General Theory of Employment Interest and Money*, London, Macmillan, κεφ. 19. Stewart M., 1983, *Keynes and After*, 2nd edition, Penguin, σ. 195.

21. Για παράδειγμα, παροχή αδειών ανάπτυξης ιχθυοκαλλιεργειών σε περιοχές απαράμιλλου φυσικού κάλλους και ιδιαίτερου περιηγητικού ενδιαφέροντος, το συγκριτικό πλεονέκτημα των οποίων θα μπορούσε να αξιοποιηθεί τουριστικά με πολλαπλάσια τελικά οικονομικά και αναπτυξιακά αποτελέσματα.

γα με το διανυόμενο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, και αντιμετωπίζονται εκάστοτε με διαφορετικά κριτήρια ως προβλήματα υπανάπτυξης, καθυστερημένων περιοχών, φθινουσών περιοχών, υπερσυγκέντρωσης κ.ά..

III. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ

Είναι ισχυρά τα επιχειρήματα πολλών οικονομολόγων, ότι μετά τη δημιουργία της ευρωζώνης η άνιση κατανομή του πλούτου μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών που συμμετέχουν σε αυτή θα παρουσιάσει σταδιακή άμβλυνση και μακροπρόθεσμα θα εξαλειφθεί.²² Τα εν λόγω επιχειρήματα έχουν αναμφισβήτητα θεωρητικό ενδιαφέρον, όμως θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι εξαιρέσεις ή αντιφάσεις των θεωριών αυτών, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες της κάθε περίπτωσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στις πλούσιες ακόμη χώρες υπάρχουν πτωχές περιοχές και άνιση κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ διαφαίνεται πιθανός ο κίνδυνος επιδείνωσης του φαινομένου του οικονομικού μαρμασμού πτωχών περιοχών στη ζώνη του ευρώ.²³ Από ερευνητικές εργασίες συμπεραίνεται ότι, εάν η διαφοροποίηση των μισθών και των εισοδημάτων στις χώρες-μέλη είναι μεγαλύτερη από τη διαφοροποίηση μισθών και εισοδημάτων μεταξύ των περιοχών της κάθε χώρας, τότε η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή σύγκλιση θα ενισχύσει την ήδη υπάρχουσα τάση.²⁴ Στην περίπτωση αυτή χώρες δορυφόροι θα φθάσουν το εισοδηματικό επίπεδο των οικονομικά ισχυρών χωρών, ενώ οι πτωχότερες περιοχές εκάστης χώρας είναι πιθανόν να γίνουν περισσότερο πτωχές.²⁵ Η πιθανότητα άλλωστε ενός παρόμοιου κινδύνου είναι υπαρκτή, αφού βάσει των κανόνων της αγοράς το εργατικό δυναμικό θα στραφεί προς τη μεγιστοποίηση της ωφέ-

22. Θάνος Γ., 2001, «Προοπτική εξίσωσης μακροπρόθεσμα των περιφερειακών εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης», *Επιστημονική Επετηρίδα*, Τμηματικός τόμος στη μνήμη του Καθηγητή Δημ. Κοδοσάκη, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, σ. 417-428.

23. Σημειώνεται ότι σε πλούσιες ευρωπαϊκές χώρες υπάρχουν περιοχές στις οποίες το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές και pps (π.χ., Guadeloupe της Γαλλίας) είναι χαμηλότερο από εκείνο πτωχών περιοχών της Ελλάδος (π.χ., της Ηπείρου), βλ. Θάνος Γ., 1999, ό.π., σ. 84-85.

24. Jimeno J., Bentolila S., 1997, «Regional Unemployment Persistence (Spain, 1976-94)», *Labor Economics*, 4. Diego P., 1999, «The Rise and Fall of Regional Inequalities», *European Economic Review*, Feb., σ. 303.

25. Esteban J., 1997, «Un analisis de las desigualdades en Europa: La decada de los 80», *Mimeo Institut of Anlisi Economica*, Barcelona.

λειάς του, που θα προκύψει από τις μισθολογικές και εισοδηματικές διαφορές, τόσο μεταξύ χωρών όσο και μεταξύ περιοχών μιας χώρας.²⁶

Εκτός όμως από το θέμα της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, ανακύπτει και το θέμα της αστυφιλίας και της δημιουργίας πόλεων-κέντρων αποφάσεων, αφού με την ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου τα οικονομικά μπλοκ, όπως ΟΝΕ, ΝΑΡΤΑ, ΕΖΕΣ κ.ά., όχι μόνο δεν θα μειώσουν τη δύναμη των εθνικών κυβερνήσεων, αλλά θα την αυξήσουν. Έτσι, οι μελλοντικές αρένες ανταγωνισμού δεν θα είναι τόσο οι επιχειρήσεις, αλλά τα μεγάλα αστικά κέντρα αποφάσεων,²⁷ αφού σήμερα στις περισσότερες ανεπτυγμένες αλλά και σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες πάνω από το 70% του πληθυσμού κατοικεί στα αστικά και κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα.²⁸

Με βάση τα ανωτέρω, κατά τη μελέτη των αριθμητικών εισοδηματικών διαφορών για την εξαγωγή συμπερασμάτων επί των ανισοκατανομών, τόσο μεταξύ χωρών όσο και μεταξύ περιοχών σε επίπεδο χώρας, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται η επιδίωξη για αρτιότερες υλικοτεχνικές και οργανωτικοδιοικητικές υποδομές σε συγκοινωνίες, παιδεία, υγειονομική περίθαλψη, διοικητική αποκέντρωση κ.ά., των οποίων ο ρόλος είναι αποφασιστικής σημασίας για την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών και την προσέλκυση του εργατικού δυναμικού στην περιφέρεια.

Καταλυτικής σημασίας, όμως, παράγοντες για την άμβλυση των εισοδηματικών ανισοτήτων και την ένταξη περιοχών σε επίπεδα υψηλών αναπτυξιακών ταχυτήτων είναι η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των κυριότερων συγκριτικών πλεονεκτημάτων κατά περιοχή (τουριστικών, γεωργικών υπό την ευρεία του όρου έννοια, βιομηχανικών κ.ά.), με την υπαγωγή επενδυτικών προγραμμάτων στις ενισχύσεις της αναπτυξιακής νομοθεσίας, αλλά και η αξιοποίηση παράλληλα όλων των θετικών στοιχείων και

26. Blanchard O., Katz O., 1997, «Regional Evolutions», *Brooking Papers on Economic Activity*, no 1, σ. 1-75. Donald R., Weinstein D., 1999, «Economic Geography and Regional Production Structure: An Empirical Investigation», *European Economic Review*, no 43, Febr., North Holland, σ. 379-407. Richard E., 1999, «Agglomeration and Endogenous Capital», *European Economic Review*, no 43, Febr., North Holland, σ. 254.

27. Fujita M., Krugman P., Mori T., 1998, «On the Evolution of Hierarchical Urban Systems», *European Economic Review*, Febr., North Holland, σ. 209-210. *The Economist*, 1995, 29/7, London, σ. 18.

28. United Nations, 1993, *World Urbanization Prospects*, The 1992 revision, New York, United Nations.

ευνοϊκών ευκαιριών που παρέχονται από την ένταξη της χώρας στην οικονομική και νομισματική ένωση.²⁹

Παράλληλα, μια σειρά αναγκαίων παραγόντων άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων σε επίπεδο χώρας, που θα πρέπει να εξετασθούν ειδικότερα, είναι :

- α) Η ενθάρρυνση από την κεντρική διοίκηση³⁰ των δυνάμεων της αγοράς εργασίας, που αποσκοπούν στη βελτίωση της σύγκλισης των περιοχών, μέσα από την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών, με ταυτόχρονη διευκόλυνση της μετακίνησης της εξειδικευμένης εργασίας σε περιοχές που διαθέτουν οικονομικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και διαμορφώνουν αξιόλογες αναπτυξιακές προοπτικές.
- β) Ο εκσυγχρονισμός των υπαρχουσών γενικών υποδομών, οι οποίες δημιουργούν οικονομίες κλίμακος στην παραγωγή και συνθήκες βιώσιμης αξιοποίησης των οικονομικών δυνατοτήτων κατά περιοχή, με παράλληλη διερεύνηση της αναπτυξιακής κατεύθυνσης των σχετικών επενδυτικών επιλογών. Ενδεικτικά, επισημαίνεται το ειδικό βάρος, κατά τη λήψη των αποφάσεων, των εφαρμογών σύγχρονων και προηγμένων τεχνολογιών, οι οποίες συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας και της παραγωγής και βελτιώνουν την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστική ικανότητα των οικονομικών μονάδων.³¹
- γ) Ο αναπτυξιακός προσανατολισμός της δημοσιονομικής και ειδικότερα της φορολογικής πολιτικής³² σε μακροχρόνια βάση, αφού οι παροδικές αλλαγές έχουν μεν θετικά αποτελέσματα στην παραγωγή, αλλά επιφέρουν αρνητικά αποτελέσματα στην κατανάλωση και την ευημερία, κυρίως λόγω της πολυπλοκότητας και αντιφατικότητας των εφαρμοζόμενων συστημάτων αναπτυξιακών κινήτρων.³³

29. Πρόκειται κυρίως για τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης, σε συνεργασία με κρατικούς φορείς και πανεπιστημιακά ιδρύματα για τη μελέτη κατά περίπτωση των παραμέτρων επιβράδυνσης της οικονομικής μεγέθυνσης σε περιφερειακό επίπεδο.

30. Ricardo F., 1999, «Trade Unions and Regional Development», *European Economic Review*, no 43, Feb., North Holland, σ. 457.

31. Prest R., Coppock J., 1976, ό.π., σ. 17.

32. Τζουανάκη Κ., Χειλάς Γ., Θάνος Γ., 2002, «Κριτική προσέγγιση της αναπτυξιακής διάστασης του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων μέσα από δύο σημαντικά νομοθετήματα της ελληνικής πολιτικής επενδυτικών κινήτρων (Νόμοι 1262/82 και 1892/90)», *Αρχείο Οικονομικής Ιστορίας*, τόμ. XIV, τεύχ. 1, Ιαν.-Ιούν., σ. 277-306.

33. Θάνος Γ., 2001, «Η πολιτική παροχής κινήτρων για παραγωγικές επενδύσεις στην Ελλάδα», *Αρχείο Οικονομικής Ιστορίας*, τόμ. XIII, τεύχ. 2, Ιουλ.-Δεκ., σ. 126-128.

δ) Η μείωση της ανεργίας και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας μέσα από διορθωτικές παρεμβάσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.³⁴ Έχει διαπιστωθεί ότι στις τοπικές αγορές, ακόμη και των αναπτυσσόμενων οικονομιών, η απόδοση των επενδύσεων σε τεχνολογικό εξοπλισμό είναι χαμηλή. Όταν όμως το ανθρώπινο κεφάλαιο και η τεχνογνωσία αυξάνονται, αυξάνεται επίσης και η απόδοση των επενδύσεων σε σύγχρονες τεχνολογίες.³⁵ Επίσης, αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού, έχει διαπιστωθεί ότι, όταν αυξάνεται το επίπεδο απόδοσης του ανθρώπινου κεφαλαίου, τότε κατέρχεται το κόστος υιοθέτησης υψηλών προδιαγραφών τεχνολογίας, με θετικά αποτελέσματα στη μεγέθυνση του βιομηχανικού τομέα, κυρίως των φτωχών ή αναπτυσσόμενων χωρών.³⁶

Συμπερασματικά, οι χώρες της ευρωζώνης οφείλουν να μελετήσουν το φαινόμενο όξυνσης των παραγόντων διαμόρφωσης περιφερειακών εισοδηματικών ανισοτήτων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και να αναζητήσουν τις προσφορότερες λύσεις για την αντιμετώπισή του, αξιοποιώντας κάθε ισχυρό οικονομικό συγκριτικό πλεονέκτημα αλλά και τις ευνοϊκές συγκυρίες και τα πλεονεκτήματα που αναμφισβήτητα προσφέρει η σύγκλιση. Δεν θα πρέπει, βέβαια, να αγνοηθεί ότι η περιφερειακή βιομηχανοποίηση μιας χώρας επιτυγχάνεται με ριζικές διορθωτικές αλλαγές στην κατεύθυνση αύξησης και εμπλουτισμού της ζήτησης, μετασχηματισμού των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του εμπορίου και με εφαρμογή προηγμένων τεχνολογιών για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και των σχετικών τιμών. Η αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων αναμφισβήτητα αποτελεί έναν από τους κύριους συντελεστές βιομηχανικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης, αλλά πάντα σε συνδυασμό με την κατάλληλη, κατά περίπτωση, εφαρμογή και δραστηριοποίηση των ανωτέρω μεθόδων.

Καθίσταται, τέλος, προφανές ότι στην προσπάθεια εξισωτικής τάσης των εισοδηματικών ανισοκατανομών δεν υπάρχουν γενικεύσεις. Κάθε χώρα και κάθε περιοχή έχει την ιδιαιτερότητά της και τα ξεχωριστά της προβλήματα, τα οποία θα πρέπει να εντοπισθούν και να διερευνηθούν

34. Δρακάτος Κ., 1999, «Ευρώ και ανεργία», *Επιλογή: Τάσεις - Η ελληνική οικονομία 1999*, Αθήνα, All media μέσα επικοινωνίας Ε.Π.Ε., σ. 106.

35. Rodriguez-Clare A., 1996, «The Division of Labor and the Economic Development», *Journal of Development Economics*, 49, σ. 3-32.

36. Temple J., Voth H., 1998, «Human Capital Equipment Investment and Industrialization», *European Economic Review*, no 42, Jul., North Holland, σ. 1342-1362.

κατά περίπτωση και σε βάθος, για τη λήψη μέτρων άμβλυνσης και εξάλειψης του φαινομένου, το οποίο, εκτός των άλλων, δημιουργεί εστίες αποσύνθεσης, καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και αναστέλλει την προοπτική της ομοιογενούς οικονομικής σύγκλισης των χωρών της ευρωζώνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ackley G., 1962, *Macroeconomic Theory*, London, Macmillan.
- Adelman I., Robinson S., 1978, *Income Distribution in Developing Countries: A Case Study of Korea*, Stanford, Stanford University Press.
- Ahluwalia M., 1976, «Income Distribution and Development : Some Stylized Facts», *American Economic Review*, May, σ. 128-135.
- Atkinson A., 1970, «On the Measurement of Inequality», *Journal of Economic Theory*.
- Blanchard O., Katz O., 1997, «Regional Evolutions», *Brooking Papers on Economic Activity*, no 1.
- Βολουδάκης Ε., Πανουργιάς Ε., 1980, «Μια εκτίμηση της περιφερειακής (κατά νομούς) κατανομής του εθνικού εισοδήματος 1961 - 1971», *Η ελληνική οικονομία: Ερευνητικά δοκίμια και στατιστικές σειρές*, Αθήνα, Διεύθυνση οικονομικών μελετών, Τράπεζα της Ελλάδος, σ. 11-39.
- Γαγάλης Α., 1982, «Προσδιοριστικοί παράγοντες της κατανομής των αποταμιευτικών καταθέσεων κατά νομό: Οικονομετρική διερεύνηση», *Η ελληνική οικονομία - ερευνητικά δοκίμια και στατιστικές σειρές*, τόμ. ΙΙ, Αθήνα, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, Τράπεζα της Ελλάδος, σ. 111-135.
- Γιατρούκος Ν., 1980, *Το ελληνικό περιφερειακό πρόβλημα - Προτάσεις για μια νέα περιφερειακή πολιτική*, Αθήνα, σ. 15 επ..
- Cramer J., 1973, *Empirical Econometrics*, Amsterdam, North Holland.
- Diego P., 1999, «The Rise and Fall of Regional Inequalities», *European Economic Review*, Feb..
- Donald R., Weinstein D., 1999, «Economic Geography and Regional Production Structure: An Empirical Investigation», *European Economic Review*, no 43, Feb., North Holland.
- Δρακάτος Κ., 1999, «Ευρώ και ανεργία», Επιλογή: *Τάσεις - Η ελληνική οικονομία 1999*, Αθήνα, All media μέσα επικοινωνίας Ε.Π.Ε..
- Δρακάτος Κ., 2001, «Εντείνονται οι περιφερειακές ανισότητες», Επιλογή: *Τάσεις - Η ελληνική οικονομία 2001*, 18ο έτος, Σεπτ..
- Esteban J., 1997, «Un analisis de las desigualdades en Europa: La decada de los 80», *Mimeo Institut d' Anlisi Economica*, Barcelona.
- Ζαχαροπούλου Χ., 1998, *Στατιστική: Μέθοδοι - Εφαρμογές*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη, Ζηγός, σ. 16-28.
- Ζολώτας Ξ., 1976, *Κοινωνική ευημερία και οικονομική οργάνωση*, Αρχείο μελετών και ομιλών, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος.
- Fujita M., Krugman P., Mori T., 1998, «On the Evolution of Hierarchical Urban Systems», *European Economic Review*, Feb., North Holland.

- Θάνος Γ., 1999, «Περιφερειακές εισοδηματικές ανισότητες και προοπτική ομοιογενούς σύγκλισης εντός των χωρών της ευρωζώνης», *ΕυροΚέρδος*, τεύχ. 4, Ιούν., Αθήνα - Λευκωσία.
- Θάνος Γ., 2001, «Η πολιτική παροχής κινήτρων για παραγωγικές επενδύσεις στην Ελλάδα», *Αρχείο Οικονομικής Ιστορίας*, τόμ. XIII, τεύχ. 2, Ιουλ.-Δεκ..
- Θάνος Γ., 2001, «Προοπτική εξίσωσης μακροπρόθεσμα των περιφερειακών εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης», *Επιστημονική Επετηρίδα*, Τιμητικός τόμος στη μνήμη του Καθηγητή Δημ. Κοδοσάκη, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- Ghash A., Sengupta A., 1984, *Income Distribution and the Structure of Production*, New Jersey, Humanities Press International, Inc..
- Halkos G., Salamouris D., 2001, «Efficiency Measures of the Greek Banking Sector: A non-parametric Approach for the Period 1997-1999», *Discussion Paper Series*, University of Thessaly, Department of Economics.
- Isachen A., 1985, «The Size of Growth of the Hidden Economy in Norway», *Reprint Series*, no 273, University of Oslo, Department of Economics.
- Jimeno J., Bentolila S., 1997, «Regional Unemployment Persistence (Spain, 1976-94)», *Labor Economics*, 4.
- Johnston J., 1972, *Econometric Methods*, London, MacGrawHill.
- Κανελλόπουλος Κ., 1986, *Εισοδήματα και φτώχεια στην Ελλάδα: Προσδιοριστικοί παράγοντες*, Αθήνα, ΚΕΠΕ.
- Κανελλόπουλος Κ., Κουσουλάκος Ι., Ράπανος Β., 1995, *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή, μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα, ΚΕΠΕ.
- Καράγιωργας κ.ά., 1989, *Έρευνα για τη σύνθεση και την κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα: Μέρος πρώτο, Αποτελέσματα για την περιοχή της Πρωτεύουσας*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Keynes J., 1970, *The General Theory of Employment Interest and Money*, London, Macmillan.
- Κιόχος Π., Μαυριδόγλου Γ., 2001, «Παρελθόν - παρόν και μέλλον του ελληνικού πληθυσμού», *Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας*, τόμ. XII, τεύχ. 1-2, Ιαν.-Δεκ., σ. 17-26.
- Kirchgrasser G., 1983, «Size and Development of the West Germany Shadow Economy 1955-1980», *Zeitschrift für die Gesamte Staatswissenschaft*.
- Kregel J., 1972, *Θεωρία οικονομικής μεγεθύνσεως*, Επιμέλεια Παυλόπουλος Π., Αθήνα, Σάκουλας, σ. 32.
- Kuznets S., 1955, «Economic Growth and Income Inequality», *American Economic Review*, vol. 45, σ. 1-28.
- Kuznets S., 1961, «Economic Growth and the Contribution of Agriculture: Notes on Measurement», *International Journal of Agrarian Affairs*, vol. 3, no 2.
- Kuznets S., 1963, «Quantitative Aspects of Economic Growth of Nations: VIII Distribution of Income by Size», *Economic Development and Cultural Change*, 11 (2), σ. 1-80.
- Lecaillon J., Paukert F. κ.ά., 1984, *Income Distribution and Economic Development: An Analytical Survey*, Geneva, International Labour Organization.
- Macafee K., 1980, «A Glimpse of the Hidden Economy», *National Accounts and Economic Trends*, London.

- Maddala G., 1983, *Econometrics*, London, MacGrwaHill.
- Malinwand E., 1981, *Méthodes statistiques de l' économetrie*, Paris, Dunod.
- Μαρματάκης Ν., 1975, *Μακροοικονομική ανάλυσις*, Αθήνα, σ. 75.
- Μούγγκος Ν., 1989, «Οικονομική ανάπτυξη και ανισοκατανομή εισοδήματος στη μεταπολεμική Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 72, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Μπαλούρδος Δ., 1997, *Δημογραφικές διαστάσεις της διανομής του εισοδήματος*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Μπαλούρδος Δ., Υφαντόπουλος Γ., 1999, «Οικογένεια, ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 98-99, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 137-181.
- Μπαλούρδος Δ., Υφαντόπουλος Γ., 2001, «Περιφερειακές διαστάσεις της διανομής του εισοδήματος και της φτώχειας στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 104-105, Α' - Β', Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- OECD, 1981, *The Hidden Economy in the Context of National Accounts*, Economics and Statistics Department.
- Paleologos J., Georgantelis S., 1999, «Does the Fisher Effect Apply in Greece? A Cointegration Analysis», *Economia Internazionale*, vol. LII, no 2, Genova.
- Papanikolaou G., Kiochos A., Theodoratos E., 2002, «Strategic Alliances: The Most Popular Strategies for Enhancing the Global Competitiveness of Firms», *Archives of Economic History*, vol. XIV, no 1, Jan.-Jun., σ. 119-136.
- Παπαντωνίου Γ., 1979, *Διανομή του εισοδήματος και συσσώρευση του κεφαλαίου*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Παυλίδης Π., 2002, «Κατηγοριοποίηση και παρεμβατικές τιμές ως παράγοντες διαφάνειας της τουριστικής προσφοράς», *Ειδικά Θέματα*, τόμ. 3, τεύχ. 1, Αθήνα, ΙΠΕ.
- Παυλόπουλος Π., 1987, *Η παραοικονομία στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΙΟΒΕ.
- Pommerehne W., Frey B., 1984, «L' économie souterraine: problèmes de mesure et resultats quantitatifs», *Revue d' économie politique*, 3.
- Prest R., Coppock J., 1976, *The UK Economy, a Manual of Applied Economics*, 6th edition, London, Weidenfeld and Nicolson.
- Ricardo F., 1999, «Trade Unions and Regional Development», *European Economic Review*, no 43, Feb., North Holland.
- Richard E., 1999, «Agglomeration and Endogenous Capital», *European Economic Review*, no 43, Feb., North Holland.
- Rodriguez-Clare A., 1996, «The Division of Labor and the Economic Development», *Journal of Development Economics*, 49.
- Σακελλαρόπουλος Θ., 1999, «Αναζητώντας το νέο κοινωνικό κράτος», στο *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, τόμ. Α', Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, Κριτική.
- Σαραντίδης Σ., 1982, *Ανάλυσις εθνικού εισοδήματος και εθνικών λογαριασμών*, Πειραιάς, σ. 135.
- Shapiro E., 1966, *Macroeconomic Analysis*, New York, Harcourt Brace Jovanovich.
- Shapiro E., 1970, *Macroeconomic Analysis*, Harcourt, New York, Brace and World.
- Stewart M., 1983, *Keynes and After*, 2nd edition, Penguin.

- Temple T., Voth H., 1998, «Human Capital Equipment Investment and Industrialization», *European Economic Review*, no 42, Jul., North Holland.
- Thanos G., Salamouris D., Dimopoulos P., 2003, «An Econometric Approach to Investigate Investment Banks' Funding Attitude from the Viewpoint of their Ownership Status: A Consideration Performed in the Context of Globalisation», *Archives of Economic History* (forthcoming).
- Thanos G., Kapenekas G., Tzouanaki K., 2003, «An Econometric Research on the Counterbalancing Forces Affecting the Efforts of an Economic Policy to Deescalate Interest Rates: The Case of Greece at the Phase of its Accession to the Eurozone», *The sixth international symposium on economic informatics*, Bucharest (forthcoming).
- Τζουανάκη Κ., Χειλάς Γ., Θάνος Γ., 2002, «Κριτική προσέγγιση της αναπτυξιακής διάστασης του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων μέσα από δύο σημαντικά νομοθετήματα της ελληνικής πολιτικής επενδυτικών κινήτρων (Νόμοι 1262/82 και 1892/90)», *Αρχαίο Οικονομικής Ιστορίας*, τόμ. XIV, τεύχ. 1, Ιαν. - Ιούν..
- The Economist*, 1995, Survey, Jul. 29, London.
- The Economist*, 1999, Survey, Feb. 10, London.
- Τσαμαδιάς Κ., 2001, «Η αποδοτικότητα των ιδιωτικών επενδύσεων στην τριτοβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση κατά κατεύθυνση σπουδών», *Σπουδαί*, τόμ. 51, τεύχ. 3-4, Ιουλ. - Δεκ., σ. 90-113.
- United Nations, 1993, *World Urbanization Prospects*, The 1992 Revision, New York, United Nations.
- US Department of Commerce, 1965, «National Income Account Revisions», *Survey of Current Business*, August.
- Westebbe R., 1967, *Αποταμίευσις και επένδυσις εν Ελλάδι*, Σειρά διαλέξεων 13, Αθήνα, ΚΕΠΕ, σ. 28-29.
- Winch M., 1973, *Analytical Welfare Economics*, England, Penguin Modern Economic Texts.
- Wonnacot R., Wonnacot T., 1970, *Econometrics*, New York, Wiley.
- Χουμανίδης Λ., 2002, *Η εξέλιξις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμών*, Αθήνα, Σύγχρονη Εκδοτική.
- Χρησιτίδης Γ., 2001, «Το διεθνές νομισματικό σύστημα στη νέα πορεία», *Αρχαίο Οικονομικής Ιστορίας*, vol. XIII, no 2, Jul.-Dec..
- Ψαλιδόπουλος Μ., 1990, *Κεϊνσιανή θεωρία και ελληνική οικονομική πολιτική: Μύθος και πραγματικότητα*, Αθήνα, Κριτική.